

якні індывідуальнасці не замятаюць якіх-то палітычных мотываў, стаяўшых за эканамічнымі патрабаваннямі), уволенне ўдзельнікаў эканамічных забастоўкаў лішала людзей работы і могло падтолкнуць у цэлым да пераходу к вяршэнню ўладаў падданых к апазіцыйнай, а то і рэвалюцыйнай дзейнасці, в-трэтых, пры уволенні работнікаў ствараўся ўгроза тэму, што прадпрыемства не зможа прадзіраваць у поўнай меры аб'ём прадзіраваў, што ў ваеннае врэмя было чрэвата негатыўнымі пастэдыямі, асабэнна, кслі прадпрыемства работала на абарону.

Літэратура

1. Архывны фонд Нацыянальнага музея історыі і культуры Беларусі. – Ф. «Научно-вспомогательный». – Док. №. 4360.
2. Там жае, – Док. № 4360/1.
3. Там жае, – Док. № 4360/37.
4. Там жае, – Док. № 4369/21.

БЕЛАРУСКАЕ СЯЛЯНСТВА Ў ПРАЦЭСЕ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЙ І ЭКАНАМІЧНАЙ МАДЭРНІЗАЦЫІ РАСІЙСКОЙ ДЗЯРЖАВЫ (ЛЮТЫ-КАСТРЫЧНІК 1917 Г.)

И.М. РЫЖАНКОВ

Минск, УО “БГТУ”

Аб'яшчэнне сялян аб утварэнні Часовага ўрада і адрачэнні Раманавых адбывалася арганізавана, як правіла, сіламі земскіх служачых і павятовых камісараў на сельскіх і валасных сходах, а таксама святарамі ў час набліжэнстваў [1]. Асноўнай мэтай гэтай працы з'яўлялася ўкараненне ў сялянскую свядомасць пераканання ў тым, што сіламі Дзяржаўнай думы, арміі і народа ў краіне ўсталявана новая, законная ўлада ў асобе Часовага ўрада, якую неабходна падтрымліваць усімі сіламі. Вынікам намаганняў з'яўлялася прадухіленне разрастання аграрных парухаў, захаванне сялянамі правапарадку і звычайнай жыццядзейнасці, падтрымка мерапрыемстваў новых органаў улады.

З наданнем грамадзянам Расіі палітычных правоў і свабод сялянства ператварылася ў самы масавы сацыяльны пласт, здольны ва ўмовах дэмакратызацыі грамадскага жыцця вызначаць склад уладных структур і органаў кіравання. Але па прычыне нізкай адукацыі (ці яе адсутнасці), неразвітасці класавай свядомасці і інш. астаўнасць сялян у абранні і дзейнасці дзяржаўных органаў і земстваў выявілася галоўным чынам на валасным узроўні. У сваёй масе па метаду фарміравання, складу, характару дзейнасці валасныя выканаўчыя, харчовыя, зямельныя камітэты з'яўляліся дэмакратычнымі ўстановамі.

З прычыны неразвітай палітычнай культуры сяляне Беларусі не выказвалі патрэбы ў стварэнні грамадска-палітычных арганізацый. Узнікненне суполак Сялянскага саюза, Саветаў сялянскіх дэпутатаў і інш. адбывалася па ініцыятыве грамадскіх, урадавых і партыйных дзеячаў, галоўным чынам, у мэтах прыпынення аграрнага руху, дэмакратызацыі органаў улады, выканання пастановаў Часовага ўрада і яго мясцовых органаў і інш. З узрастаннем палітызацыі грамадства Саветы сялянскіх дэпутатаў ператварыліся ў інструмент барацьбы за ажыццяўленне партыйных задач іх кіраўнікоў. У параўнанні з валаснымі, харчовымі і зямельнымі камітэтамі зацікаўленасць сялян Беларусі дзейнасцю сваіх Саветаў, за выключэннем Магілёўскай губ., была невысокай. Пасля звяржэння царызму мэты, формы і вынікі ўдзелу беларускіх сялян у зборы сродкаў на карысць франтавікоў істотна не змяніліся. Гэтая дзейнасць, у адрозненне ад іншых відаў дабрачыннасці, мела масавы характар і адчувальныя вынікі. Па меры ўзмацнення ў грамадстве антываенных настрояў і крызісных з'яў, яна набывала тэндэнцыю да зніжэння і зусім прыпынілася пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі. Збор сродкаў сялянамі Беларусі ў фонд абароны краіны шляхам падпіскі на аблігацыю Пазыкі Свабоды перавышаў дасягненні іншых сацыяльных пластоў, грамадскіх арганізацый, царквы, устаноў асветы і г. д. У адрозненне ад папярэдніх дзяржаўных ваенных пазык, падпіска беларускага сялянства на Пазыку Свабоды была масавай і выніковай [2].

Заснаваныя Часовым урадам зямельныя камітэты як дзяржаўныя органы для ўрэгулявання спрэчных пытанняў ва ўзаемаадносінах паміж землеўладальнікамі, арандатарамі, земляробамі, рабочымі і г. д., а таксама для падрыхтоўкі аграрнай рэформы, не атрымалі адпаведнай заканадаўчай базы і, па сутнасці, ператварыліся ў інструмент эсэраўскай палітыкі. Аб'ектыўна гэта палітыка адпавядала тагачасным інтарэсам сялянства. Дзякуючы валасным зямельным камітэтам, якія ў сваёй падаўляючай большасці складаліся з сялян, вясковыя грамадствы Беларусі арганізавана, у сваіх мэтах ажыццяўлялі нарыхтоўку лесаматэрыялаў, дроў, выкарыстоўвалі лясныя ўгоддзі для пасяббы жывёлы і г. д., а таксама пуставаўшыя прыватнаўласніцкія і казённыя участкі для азімых пасеваў. Летам-восенню пад уздзеяннем у сваёй большасці валасных зямельных камітэтаў беларускія сяляне ўсе часцей заяўлялі аб сваіх правах на казённыя, царкоўныя, арэндныя і нават хутарскія ўладанні. Да гэтага часу наспела аб'ектыўная неабходнасць заканадаўчай перадачы ўсёй зямельнай (у тым ліку лясной) маёмасці ў распараджэнне зямельных камітэтаў, паколькі ў тых умовах падрыхтоўка да аграрнай рэформы стала набываць прыкметы яе стыхійнага ажыццяўлення сіламі саміх сялян. З прыходам да ўлады бальшавікоў ажыццяўленне аграрнай рэформы адбывалася на аснове аграрнай праграмы Партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў (ПС-Р) і з апорай на зямельныя камітэты. Пасля звяржэння самадзяржаў харчова-палітыка Часовага ўрада знайшла ў беларускага сялянства спачуванне і падтрымку. Разам з тым абвешчана ім закупка збожжа новага ўрадажа ва ўмовах хлебнай манополі ў беларускай вёсцы не стымулявала сялянскай актыўнасці з-за істотнага разыходжання цвёрдых і рыначных цен.

Такім чынам, сялянства Беларусі, як і усёй Расійскай дзяржавы, прыняла на веру запэўніванні Часовага ўрада ў абавязковым ажыццяўленні аграрнай рэформы пасля пераможнага заканчэння вайны і склікання Устаноўчага сходу. Уся далейшая ўрадавая палітыка ў аграрным пытанні ў цэлым спрыяла задавальненню патрэб сялянства ў арандаванні пуставаўшай зямлі. На тое ж была скіравана дзейнасць мясцовых уладных структур – камісарыятаў, а

ў далейшым – зямельных камітэтаў. Разам з тым новаўвядзенні ў парадак землеўладання і землекарыстання (якія пастановы аб перадачы ў распараджэнне Міністэрства земляробства удзельных і кабінецкіх зямель, аб “Аб ахове пасаваў”, аб скасаванні землеўладкавальных камісій, “Правілы аб ахове лясоў і іх рубкі” і інш.), а таксама перадачы звязаных з імі пытанняў у веданне адмысловых органаў, выклікала прыкметную актывізацыю гаспадарчай ініцыятывы сялянства, што адпавядала іх карпаратыўным, а таксама дзяржаўным і грамадскім інтарэсам.

У маі-пачатку чэрвеня пасля Усерасійскага, губернскіх і павятовых сялянскіх з’ездаў, якія выказаліся аб скасаванне заключаных пасля І сакавіка арэндных здзелак і перадачу ўсіх зямель у распараджэнне зямельным камітэтам, на Беларусі распаўсюдзіліся і набылі масавы характар парубкі лесу, пасьба жывёлы ў лясных урочышчах, захопы панскіх і заарэндаваных сенакосаў і інш. [3]. Гэтыя праявы гаспадарчай дзейнасці сялянскіх грамадстваў, нягледзячы на наяўнасць адпаведных пастаноў валасных, харчовых і зямельных камітэтаў, кваліфікаваліся ўрадавымі органамі як “аграрныя парушэнні”.

У ліку прычын, якія іх (парушэнні) узмацнялі варта назваць, па-першае, неразвітая прававая свядомасць сялян, якія выкарыстоўвалі пэўныя пункты рэзалюцый сваіх з’ездаў на сваю карысць; па-другое, непаслядоўна, паспешлівая дзейнасць губернскіх і павятовых зямельных камітэтаў на чале з эсэрамі; па-трэцяе, карыслівая ў адносінах памешчыцкай і інш. маёмасці дзейнасць валасных (выканаўчых, харчовых, зямельных), па сацыяльнаму складу амаль суцэльна сялянскіх камітэтаў; па-чацвёртае, ва ўмовах аслаблення рэпрэсіўнага апарату ўлады, фактычнага перапынення ідэалагічнага, грамадзянска-патрыятычнага ўздзеяння ў сялянскім асяроддзі на фоне распачатай падрыхтоўкі да аграрнай рэформы адносна памешчыцкай, царкоўнай, дзяржаўнай і інш. маёмасці на першы план сталі выходзіць абшчынныя і індывідуальныя інтарэсы; па-пятае, аграрныя парушэнні сялян верасня-кастрычніка 1917 г. не звязваліся з палітычнымі патрабаваннямі, не насілі антыўрадавага характару, а былі выкліканы, галоўным чынам, агульным пагаршэннем эканамічнага становішча ў краіне. Настрой сялян на ажыццяўленне аграрнай рэформы законным, а не захопным шляхам, істотна пераважаў на вёсцы, аб чым, у прыватнасці, красамоўна сведчыў іх удзел у выбарах Устаноўчага схода, а затым і органаў новай, Савецкай улады.

Літаратура

1. Обращение пастырей // Вестник Минского губернского комиссара.— 1917.— 14 апреля.— С. 3.
2. О займе свободы // Могилевская жизнь.— 1917.— 1 августа.— С. 2.
3. Великая Октябрьская социалистическая революция в Белоруссии. Документы и материалы: В 2-х т. Белоруссия в период подготовки социалистической революции (февраль — октябрь 1917 г.) / Редкол.: Г. С. Гор-бунов, Ф. А. Новиков, М. С. Кравченко и др.— Минск: Госиздат БССР, 1957.— Т. 1.— 1008 с.— С. 347.

І СЪЕЗД КП(Б)Б: ПРОЕКТ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ДЕЛЕНИЯ ССРБ

С.А. ЕЛИЗАРОВ

Гомель, УО «ГТУ ИМ. П.О. СУХОГО»

После прихода к власти большевиков им в наследство осталась и старое административно-территориальное деление, в основу которого еще со времен Екатерины II был положен нормативный принцип - количество населения в среднем на губернию и уезд.

Сложившееся административно-территориальное деление в начале XX в. оставалось прежде всего административно-полицейским и фискальным инструментом в руках властей и не устраивало пришедших к власти большевиков. Стремление изменить сами принципы формирования административно-территориального деления, привести его в соответствие с новыми политическими и экономическими реалиями прослеживается с первых дней Советской власти. Уже в обращении НКВД Советской России к Советам рабочих, солдатских, крестьянских и батрацких депутатов «Об организации местного самоуправления» от 24 декабря 1917 г. ставилась задача перераспределить административные функции между «отдельными пунктами губерний и уездов, вообще об изменении административных границ». В этом обращении отмечалось, что «многие губернские и уездные центры сохраняют до сих пор свое значение исключительно как центры административные, тогда как центрами промышленной и торговой жизни являются другие пункты тех же губерний и уездов», в которые Советам предлагалось переместить административные центры. На перспективу ставилась и более масштабная задача - «распределение на административные округа, соответствующие экономическому значению отдельных пунктов и экономической связи между собой...» [1, с. 95]. Декрет СНК Советской России от 27 января 1918 г. «О порядке изменения границ губернских, уездных и проч.» предоставил местным Советам право изменять территории губерний, уездов, волостей и создавать новые административно-территориальные единицы [2, с. 21].

Свое представление о новом административно-территориальном делении большевики Белоруссии сформулировали на VI Северо-Западной конференции РКП(б), принявшей историческое решение об образовании ССРБ. 30 декабря 1918 г. конференция РКП(б) в резолюции «О провозглашении Западной Коммуны Белорусской Советской Республики» территорию республики определила в составе Минской, Гродненской, Могилевской, Витебской и Смоленской губерний [3, с. 32-33]. В этот же день конференция, конституируя себя как I съезд Компартии Белоруссии, в постановлении о границах Белорусской республики конкретизировала вопрос о территории: «основным ядром» ССРБ определялась Минская, Смоленская, Могилевская, Витебская и Гродненская губернии с «частями прилегающих к ним местностей соседних губерний, населенных по преимуществу белорусами» (Суражский, Мглинский, Стародубский и Новозыбковский уезды Черниговской губернии, Вилейский уезд и части Свенянского и Ошмянского уездов Виленской губернии, Августовский уезд бывшей Сувалковской губернии, часть Ново-Александровского уезда Ковенской губернии). Одновременно признавалась возможность исключения из состава республики Гжатского, Сычевского, Вяземского и Юхновского уездов Смоленской губернии, а также Двинского, Режицкого и Лютинского уездов Витебской губернии [3, с. 33-34]. По самым общим